

TÜRKİYE-SURİYE DIŞ TİCARETİNİN SEKTÖREL ANALİZİ

Ali Rıza SANDALCILAR^(*)

Özet: Türkiye 24 Ocak 1980 tarihinde aldığı kararlar doğrultusunda ekonomik büyümenin ve kalkınmanın motorunu dışa açık büyüme modeli olarak belirlemiş ve bu bağlamda ihracata yönelik sanayi stratejileri uygulamaya başlamıştır. Zaman içerisinde dış ticaret yapısında meydana gelen pozitif değişiklikler, dış ticaret hacmini sürekli arttırmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye-Suriye dış ticaretini mal grupları bazında analiz etmektir. Bu bağlamda, Türkiye'nin "Komşularla Sıfır Problem" politikasının dış ticaret üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Analizde Geniş Ekonomik Kategorilere göre Sınıflandırma (BEC) ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (SITC) kullanılmış, Türkiye Suriye arasındaki rekabet gücünün ölçülmesi için ise Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi hesaplanmıştır. Analiz sonucunda, Türkiye SITC sınıflandırılması bazında 2 numaralı mal grubu hariç, diğer mal gruplarının tamamında Suriye pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Karşılaştırmalı Üstünlükler, Dış Ticaret, AKÜ

Abstract: In accordance with decisions taken on 24 January 1980, Turkey has implemented the outward-oriented growth model as an engine of economic growth and development, and has started to develop export-oriented industrial strategies. Over time, positive changes have occurred in Turkey's foreign trade structure and its foreign trade volume has steadily increased.

The main purpose of this study is to analyze the Turkey-Syria's foreign trade on the basis of commodity groups. In this context, the effects of Turkey's policy of "Zero Problems with Neighbors" on foreign trade have been emphasized. The Classification by Broad Economic Categories (BEC) and the Standard International Trade Classification (SITC) were used in the analysis, and the Revealed Comparative Advantage (RCA) index was calculated to measure the strength of competition between Turkey and Syria. As a result of the analysis, Turkey has had the comparative advantage in all other commodity groups on the basis of SITC classification in the Syrian market; except for number 2 commodity group.

Key Words: Turkey, Syria, Comparative Advantage, Foreign Trade, RCA

I.Giriş

Dünyada hiçbir ülkenin tek başına kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek miktarda kaynağa sahip olduğunu söylemek oldukça zordur. Genel anlamda, ülkeler üretmedikleri malları, arz eksikliği bulunan malları veya büyük maliyetlerle üretilen malları başka ülkelere karşılama yolunu seçerler ki, bu durum ithalat olarak adlandırılmaktadır. Öte taraftan sahip olduğu arz fazlası malları da başka ülkelere satarak hem bu malları eritmiş olmakta hem de ithalatın devam için gerekli olan dövize sahip olmaktadır. İhracat olarak

^(*)Yrd.Doç.Dr. Rize Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü

adlandırılan bu işlemler ile ithalat işlemlerinin toplamına dış ticaret denilmektedir.

Dış ticaretin nedenlerini açıklamaya çalışan teoriler dış ticaret teorileri olarak adlandırılmaktadır. Bu teoriler arasında mutlak üstünlük teorisi, karşılaştırmalı üstünlükler teorisi, faktör donanımı teorisi, gelir dağılımı teorisi, nitelikli işgücü teorisi, monopollü rekabet teorisi, teknolojik açığı teorisi, tercihlerde benzerlik teorisi, ölçek ekonomileri teorisi gibi teoriler gösterilebilir. Teorilerin tamamında üzerine durulan temel nokta dış ticarete uzmanlaşma ve işbölümü fikrinin ortaya konulmasıdır. Burada ülkeler hangi malları ihracat etmeli hangi malları ise ithal etmeli sorusuna cevap aranmaktadır.

Türkiye 24 Ocak 1980 tarihinde aldığı kararlar doğrultusunda ekonomik büyümenin ve kalkınmanın motorunu dışa açık büyüme modeli olarak belirledi ve bu bağlamda ihracata yönelik sanayi stratejileri uygulamaya başlamıştır. Yıllar itibarıyla ülkenin ihracat yapısında meydana gelen önemli değişiklikler, uluslararası pazarda Türk mallarına rekabet üstünlüğü kazandırmış ve avantajlı konuma getirmiştir. Bu süreçte Türkiye bir taraftan Avrupa Birliği ile gümrük birliği sahası oluşturarak bir taraftan da Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, İslam Kalkınma Örgütü, Gelişmekte Olan Sekiz Ülke (D8 ülkeleri) gibi ülke toplulukları ile serbest ticaret bölgesi oluşturma gayretleri içine girerek dış ticaret hacmini arttırmanın yollarını aramaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin 2005'lerden sonra seslendirmeye başladığı "Komşularla Sıfır Problem Politikası" dış ticarete de etkisini göstermiş, dış ticaret hacmindeki genel artış komşularıyla olan dış ticarete de yansımıştır.

Türkiye-Suriye ticareti bu süreçte gösterilebilecek en olumlu örneklerden biridir. "Komşularla Sıfır Problem Politikası" kapsamında iki ülke arasında var olan değişik problemler çözümlenmeye çalışıldıkça, ikili ticaretin kolaylaşması ve serbestleşmesi hız kazanmakta, bu durum iki ülke arasındaki dış ticaret hacmini her geçen gün daha da arttırmaktadır. 2000'li yıllara kadar dalgalı seyreden Türkiye-Suriye dış ticaret hacmi özellikle 2004 yılı sonrası artan oranda yükselişe geçmesi bu durumu doğrulamaktadır.

Çalışmada Türkiye-Suriye dış ticareti mal grupları itibarıyla analiz edilecektir. Bu bağlamda çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ikili ticaret önce toplam dış ticaret verileri üzerinden daha sonra Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırması (BEC) bazında ve son olarak da Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (SITC) bazında incelenecektir. İkinci bölümde ise Türkiye'nin Suriye pazarında sahip olduğu rekabet gücü ortaya konulmaya çalışılacaktır. Burada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi (AKÜ) kullanılarak Türkiye'nin Suriye'ye karşı avantajlı ve dezavantajlı konumda olduğu mal grupları tespit edilmeye çalışılacaktır.

II. Türkiye-Suriye Ticari İlişkileri ve Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ile Suriye 877 km'lik kara sınırına sahip, aynı zamanda deniz yoluyla da ulaşımın sağlanabildiği iki komşu ülkedir. Aralarındaki coğrafi yakınlık ve ortak tarihi bağlara sahip olunması, iki ülke arasında ticaret hacminin gelişmesinde en büyük etki yapmaktadır. Türkiye-Suriye arasında ticaretin kolaylaştırılması ve arttırılması amacıyla imzalanmış ilk anlaşma 17.09.1974 tarihli'dir. Günümüzde iki ülke arasında ekonomik ve ticari ilişkiler imzalanmış üç temel anlaşmayla yürütülmektedir. Bunlar 06.01.2004 tarihli Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ile 22.12.2004 tarihli Serbest Ticaret Anlaşmasıdır (DTM, 2008, s.3). Özellikle Serbest Ticaret Anlaşması ikili ticarete yön veren temel hukuksal belge konumundadır.

"Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması" 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile taraflar arasındaki ekonomik işbirliğinin artırılması ve güçlendirilmesi, mal ticaretindeki kısıtlamaların kaldırılması, uygun rekabet koşullarının yaratılması, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi ve tarafların üçüncü ülke piyasalarındaki ticaret ve işbirliğinin geliştirilmesi kararı alınmıştır (Akal, 2008, s.287). Ayrıca söz konusu anlaşma, sanayi ürünlerindeki gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili vergi ve önlemlerin kaldırılması başta olmak üzere, teknik mevzuat, tarım ürünlerindeki taviz değişimi, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, iç vergilendirme, yapısal uyum, damping, acil durumlar, devlet tekelleri, korunma önlemleri, ödemeler, menşe kuralları, devlet yardımları, fikri, sınai ve ticari mülkiyet hakları, kamu ihaleleri ve kurumsal hükümler konularında da düzenlemeler içermektedir (DTM, www.dtm.gov.tr, E.T:06.10.2010).

Anlaşmanın II. bölümünde malların serbest dolaşımı hakkındaki kararlar yer almaktadır. Bu kapsamda Suriye menşeli malların Türkiye tarafından ithalatında uygulanan tüm gümrük vergileri ve eş etkili vergileri Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla kaldırılmıştır. Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin bir kısmının (%1, %1,5, %1,7, %3 ve %3,5 gümrük vergisine tabi mallar) Suriye'ye girişinde alınması gereken gümrük vergileri Anlaşma yürürlüğe girdikten hemen sonra sıfırlanmıştır. %5 ve %7 oranında gümrük vergisine tabi mallar ise Anlaşma'nın yürürlüğe girmesini izleyen üç yıl içinde; %10, %11,75 ve %14,5 oranında gümrük vergisine tabi mallar ise Anlaşma'nın yürürlüğe girmesini izleyen altı yıl içinde; %20 ve %23,5 oranında gümrük vergisine tabi mallar ise Anlaşma'nın yürürlüğe girmesini izleyen dokuz yıl içinde; %29, %35 ve %47 gümrük vergisine tabi olan mallar ise on iki yıl içinde kademeli olarak sıfırlanması amaçlanmıştır (Türkiye-Suriye Serbest Ticaret Anlaşması, Madde 3). Serbest ticaret anlaşmalarında tartışma konusu olan en önemli konu ikili ticarete kullanılacak menşe kurallarıdır. Bu anlamda Türkiye-Suriye ticaretinde tatbik edilecek menşe kuralları bir protokolle düzenlenmiş olup ikili ticarete, Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülasyonu

sistemi kapsamındaki uyumlaştırılmış menşe kuralları tatbik edilecektir (Akal, 2008, s.287).

Ticaret hacminin artırılması ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi için yapılan bir diğer girişimde iki ülke arasında sınır ticaret merkezlerinin kurulmasıdır. Bu konuyla ilişkin bir protokol imzalan ve çalışmalar başlatılmıştır. Söz konusu merkezler Türkiye’de Akkoyunlu ve Kilis Suriye’de ise Ain El Souddeh ve Bab El Salameh noktalarında kurulacaktır (DEİK, 2010, s.16). Hâlihazırda Türkiye tek taraflı olarak sağladığı tavizlerle Suriye ile Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay illerinde sınır ticareti yapılmasına izin vermektedir.

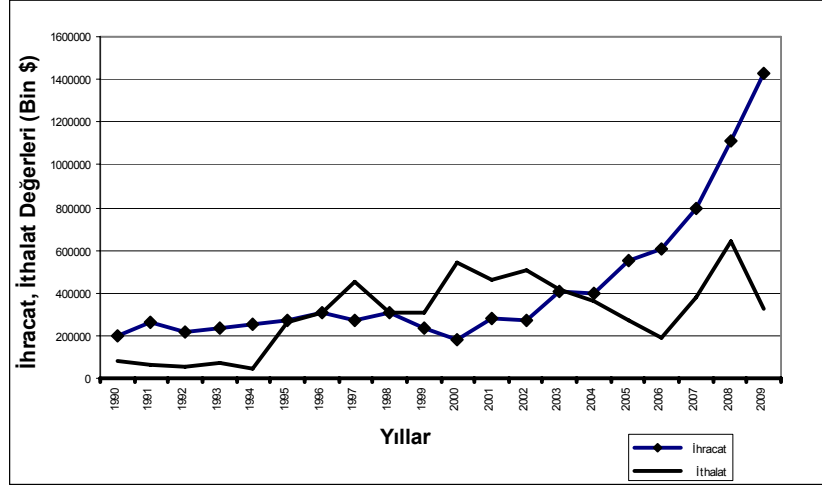
1990–2009 dönemi Türkiye-Suriye dış ticaret verileri Tablo 1’de yer almaktadır. İki ülke arasında ihracat ve ithalat verilerinin genel trendi artan oranda sürekli yükselmekte olduğu ilk bakışta tablodan çıkartılacak sonuçlar arasındadır. Şöyle ki; Türkiye’nin 1990 yılında Suriye’ye ihracatı 194,5 milyon dolar, ithalatı ise 84,3 milyon dolar seviyelerinde idi. 2009 yılında bu değerler sırasıyla 1 milyar 425 milyon dolar ve 327,8 milyon dolara ulaşmıştır. Türkiye’nin 1990–1995 döneminde Suriye ticareti sürekli dış ticaret fazlası vermiştir. Ancak bu durum 1996–2003 döneminde böyle devam etmemiş ve artan oranda dış ticaret açığı olduğu tablodan anlaşılmaktadır. 2003 yılı sonrası iki ülke arasındaki ticaret dengesi Türkiye lehine tekrar artan oranda fazla vermeye başlamıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2003 yılında % 99,37 iken, bu oran 2009 yılında % 434,66’ye yükselmiş ve dış ticaret hacmi 1 milyar 752,8 milyon dolar seviyelerine ulaşmıştır.

Tablo 1: *Türkiye-Suriye Dış Ticaret Verileri (Bin \$)*

Yıllar	Ihracat (X)	İthalat (M)	Dış Ticaret Hacmi (X+M)	Dış Ticaret Dengesi (X-M)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (X/M)*100
1990	194494	84305	278799	110189	230,70
1991	264207	66854	331061	197353	395,20
1992	216187	53718	269906	162469	402,45
1993	238832	68466	307298	170366	348,83
1994	253887	43867	297754	210021	578,77
1995	272162	258101	530264	14061	105,45
1996	307778	311459	619237	-3680	98,82
1997	268753	456282	725036	-187529	58,90
1998	309044	308002	617046	1042	100,34
1999	232210	307001	539211	-74791	75,64
2000	184267	545240	729506	-360973	33,80
2001	281141	463476	744617	-182334	60,66
2002	266772	506247	773019	-239476	52,70
2003	410755	413349	824104	-2594	99,37
2004	394783	357656	752439	37127	110,38
2005	551627	272180	823807	279448	202,67
2006	609417	187250	796667	422167	325,46
2007	797766	376959	1174725	420807	211,63
2008	1115013	639213	1754225	475800	174,44
2009	1425015	327846	1752861	1097169	434,66

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr, E.T:01.10.2010)

Grafik 1’de 1990–2009 dönemi Türkiye-Suriye arasındaki ihracat ve ithalat verileri grafikleştirilmiştir. Yukarıda da söylendiği gibi iki ülke arasındaki ticaret, özellikle Türkiye’nin ihracatı, artan oranda artmakta olduğu; dönem başında ticaret fazlası verilirken 1996 yılı sonrası ticaret açığı verilmekte olduğu; 2003 yılı sonrası ise Türkiye tekrar artan oranda ticaret fazlası vermeye başladığı görülmektedir.

Grafik 1: Türkiye-Suriye Dış Ticareti

Aşağıda Türkiye-Suriye dış ticareti iki farklı iki farklı sınıflandırma yöntemi kullanılarak değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bunlardan biri Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (SITC), diğeri ise Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırma (BEC)’dir.

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (SITC), dış ticarete kullanılan malların sınıflandırılmasını sağlayan bir sistemdir. (Seyidoğlu, 2002, s.577). Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından hükümetlerin işbirliği ve uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmış, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlamak amacıyla 1950 yılından itibaren kullanılması tavsiye edilmiştir (TÜİK, 2008, s.22). Dış Ticaret hacminin artması ve teknolojik yenilikler nedeniyle SITC’nin revize edilmesi ihtiyaç haline gelmiş, sınıflama 4 defa revize edilmiştir. Halen 1986 yılına ait SITC Revize 3 (SITC-3) listesi kullanılmaktadır. Sınıflandırma birden beşe kadar basamaklı bir yapı ile oluşturulmuştur. SITC Revize 3 sınıflandırma listesi; 10 adet 1 basamaklı, 67 adet 2 basamaklı, 261 adet 3 basamaklı, 1033 adet 4 basamaklı, 3121 adet 5 basamaklı koddan oluşmaktadır. SITC-3 sınıflandırma listesinin, 1 basamaklı kodları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: SITC-3'E Göre 1 Basamaklı Sınıflandırma Listesi

Mal Grubu Numarası	Mal Grubu Adı
0	Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri
1	İçki ve Tütün
2	Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler
3	Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler
4	Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar
5	Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Ürünleri
6	Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar
7	Makineler ve Taşıt Araçları
8	Çeşitli Mamul Eşya
9	SITC'de Sınıflandırılmamış Eşyalar

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr.)

Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırma (BEC) ise Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisi tarafından uluslararası dış ticareti özetlemek için hazırlanmıştır. SITC sınıflandırılmasının alt gruplarının değişik kategorilere ayrılmasıyla değişik seviyelerde oluşturduğu sınıflandırma türüdür (UNSD, 2007, s.3). Malların en son kullanımları dikkate alınarak BEC kategorileri oluşturulmuştur. Buna göre mallar 7 adet ana kategori, 14 adet 2 basamaklı kategori ve 8 adet 3 basamaklı alt kategoriden oluşmaktadır (TÜİK, 2008, s.22). Çalışmada kullanılacak BEC sınıflandırılması, malları dört grupta toplamaktadır. Bunlar;

- Yatırım (Sermaye) Malları
- Hammadde (Aramaları)
- Tüketim Malları
- Diğerleri

Tablo 3'de BEC sınıflandırmasına göre 2000–2009 dönemi Türkiye-Suriye dış ticaret verileri yer almaktadır. Söz konusu dönemde Türkiye'nin yatırım mallarında artan oranda sürekli ticaret fazlası verdiği ve Suriye'nin bu grupta sınırlı miktarda Türkiye'ye ihracat yaptığı anlaşılmaktadır. Karşılıklı ticaretin önemli kısmının yoğunlaştığı hammadde grubunda ise Türkiye'nin ilk dönemler sahip olduğu ticaret açığı, 2005 sonrası ticaret fazlasına dönüştüğü tablodan çıkartılacak sonuçlar arasındadır. Tüketim malları grubunda Türkiye'nin bir üstünlüğü gözükse de ticaretin dalgalı bir seyir izlediği söylenebilir.

Tablo 3: BEC'e Göre Türkiye-Suriye Dış Ticareti (Bin \$)

Yıllar	Yatırım (Sermaye) Malları			Hammadde (Aramaları)			Tüketim Malları		
	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge	İhracat	İthalat	Denge
2000	12228	783	11445	140670	537544	-396874	31369	6913	24456
2001	22297	294	22004	199990	460272	-260282	58850	2910	55940
2002	25912	826	25086	220630	475124	-254493	20224	30298	-10074
2003	33424	400	33024	357271	387235	-29963	19799	25714	-5915
2004	42361	716	41644	321550	353159	-31609	30396	3781	26615
2005	62361	354	62007	426132	229053	197078	62473	42737	19736
2006	67874	770	67104	431347	91021	340326	109490	95459	14031
2007	108090	835	107255	607979	215840	392139	80868	160284	-79415
2008	127968	5025	122944	771733	457219	314514	212359	176962	35397
2009	162175	1390	160784	1019728	251566	768162	237447	74890	162557

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr, E.T:04.10.2010)

2000–2009 dönemi BEC'e göre ortalama dış ticaret değerleri ve bunların yüzde dağılımları Tablo 4'de yer almaktadır. Buna göre Türkiye'nin söz konusu dönemde Suriye'ye yaptığı ortalama ihracatın % 11,01'i yatırım mallarından; % 74,48'i hammaddelerden; % 14,30'u tüketim mallarından ve % 0,21 ise diğer mal gruplarından oluşmaktadır. Aynı dönemde yapılan ortalama ithalat ise sırasıyla % 0,28; % 84,56; % 15,16 ve % 0,01'dir. Bir diğer ifadeyle ikili ticaretin % 6,68'i yatırım mallarından; % 78,55'i hammaddelerden; % 14,65'i tüketim mallarından ve % 0,13'ü diğer mal gruplarından oluşmaktadır. Ortalama değerlerde Türkiye dış ticaret fazlası verdiği tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 4: BEC'e Göre Ortalama Dış Ticaretin Dağılımı (2000–2009; Bin \$)

	Ort. İhracat	% Payı	Ort. İthalat	% Payı	Ort. Dış Ticaret Hacmi	% Payı	Ort. Dış Ticaret Dengesi
Yatırım (Sermaye) Malları	66469	11,01	1139	0,28	67608	6,68	65330
Hammadde (Aramaları)	449703	74,48	345803	84,56	795506	78,55	103900
Tüketim Malları	86327	14,30	61995	15,16	148322	14,65	24333
Diğerleri	1297	0,21	21	0,01	1318	0,13	1276
Toplam	603797	100	408959	100	1012755	100	

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

BEC sınıflandırma kullanılarak iki ülke arasındaki ticaret ana mal grupları itibarıyla yukarıda incelenmiştir. Burada ticaret daha ayrıntılı olarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla SITC sınıflandırılması kullanılacaktır. Tablo 5'de 2000–2009 dönemi ihracat ve ithalat verileri SITC-3'e göre tablolaştırılmıştır. 1 (İçki ve tütün) numaralı mal grubunda çok sınırlı miktarda

ticaret yapılmaktadır. 4 (Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar) numaralı mal grubunda ise Türkiye önemli miktarda ihracatı gözükmekte iken ithalatının düzensiz olduğu görülmektedir. Diğer mal gruplarının tamamında karşılıklı ticaret yapılmaktadır.

Tablo 5: SITC-3'e Göre Türkiye-Suriye Dış Ticareti (Bin \$)

SITC Mali Grupları	Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri (0)		İçki ve Tütün (1)		Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler (2)		Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler (3)		Hayvansal, Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar (4)		Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Ürünler (5)		Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar (6)		Makineler ve Taşıt Araçları (7)		Çeşitli Mamul Eşya (8)		SITC'de Sınıflandırılmamış Eşya (9)	
	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH	İHR	İTH
2000	36894	6907			3893	74957	532	451852	16509	3084	17934	2601	77556	3805	26571	1135	2378	660		
2001	54785	2797			5035	41360	29156	415234	10710		21521	1754	109262	1623	48772	327	1895	367	4	
2002	13838	2703	11		10574	36843	32208	456428	8675	418	27039	1104	101207	6722	70124	1311	3102	582	5	
2003	7806	3126			8529	60986	135123	280305	6243		38405	388	116297	19994	79975	461	4429	1567	233	
2004	15828	8947	379		33031	56643	81346	271692	9646		49622	4855	135515	12496	62235	1110	7196	1905		
2005	61821	11494	189	9	25949	87763	118725	159179	15660	560	48565	5725	161452	3773	110485	351	8298	3301	660	35
2006	75590	5897	294		40865	72005	22188	85893	27214	3148	62859	5360	228710	8281	122513	742	13225	5923	707	
2007	44628	20308	670		42950	41806	100855	259421	15612	17	71358	7097	291188	36489	206743	1087	23818	10734	281	
2008	104598	6133	333		56866	81989	49337	474401	101333		99698	10140	445796	48117	208330	3690	44097	14706	425	6
2009	177614	3951	4529	29	47698	60382	212342	169667	40978	2790	101211	9179	564349	69961	222998	2821	50195	9061	1167	

İHR: Türkiye'nin İhracatı İTH: Türkiye'nin İthalatı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr, E.T:04.10.2010)

SITC kapsamında 2000–2009 dönemine ait Türkiye-Suriye arasındaki dış ticaret verileri kullanılarak ortalama dış ticaret değerleri hesaplanarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Buna göre söz konusu dönemde Türkiye'den yapılan ortalama ihracat 626 milyon 233 bin dolar olurken; yapılan ortalama ithalat ise 409 milyon 765 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'den Suriye'ye yapılan ihracatın % 35,63'ü 6 (Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar) numaralı mal grubundan; %18,50'si ise 7 (Makineler ve taşıt araçları) numaralı mal grubundan meydana gelmektedir. Ortalama ithalat değerlerine bakıldığında ise, ortalama ithalatın %73,80'i 3 (Mineral yakıtlar, yağlar ve alkali ürünler) mal grubundan; %15,23'ü ise 2 (Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler) numaralı mal grubundan oluşmaktadır.

Tablo 6: SITC-3'e Göre Ortalama Dış Ticaretin Dağılımı (2000–2009; Bin \$)

SITC Mal Grupları	Ortalama İhracat	% Payı	Ortalama İthalat	% Payı	Ortalama Dış Ticaret Hacmi	% Payı	Ortalama Dış Ticaret Dengesi
0	64531	10,30	7359	1,80	71891	6,94	57172
1	1995	0,32	30	0,01	2025	0,20	1964
2	30357	4,85	62423	15,23	92780	8,96	-32065
3	88870	14,19	302407	73,80	391277	37,77	-213537
4	26515	4,23	2010	0,49	28525	2,75	24505
5	54069	8,63	5868	1,43	59937	5,79	48201
6	223133	35,63	22482	5,49	245615	23,71	200651
7	115874	18,50	1433	0,35	117308	11,32	114441
8	20453	3,27	5732	1,40	26185	2,53	14721
9	435	0,07	21	0,01	456	0,04	415
Toplam	626233	100,00	409765	100,00	1035999	100,00	

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

İki ülke arasında 2000–2009 dönemi ortalama dış ticaret hacmi yaklaşık 1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüklüğün % 37,77'si 3 (Mineral yakıtlar, yağlar ve alkali ürünler) numaralı mal grubundan oluşurken, %23,71'i ise 6 (Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar) numaralı mal grubundan oluşmaktadır.

III. Türkiye'nin Suriye Pazarında Rekabet Gücü Analizi

Çalışmanın bu aşamasında Türkiye'nin Suriye pazarında sahip olduğu rekabet gücü analiz edilip, Türkiye'nin Suriye'ye karşı avantajlı ve dezavantajlı konumda olduğu mal grupları tespit edilmeye çalışılacaktır.

A.Yöntem

Ülkelerin rekabet seviyelerini belirlemek ve bu seviyeler üzerinden karşılaştırmalar yapmak mümkündür. Burada temel amaç, bir ülkenin bir başka ülke veya ülke topluluğuna karşı sahip olduğu rekabet gücünün tespit edilmesi ve bunun sonucunda da bu ülkenin söz konusu ülkeye veya ülkeler topluluğuna karşı avantajlı veya dezavantajlı olduğu mal gruplarını ortaya koymaktır. Literatürde ülkeler arasında var olan karşılaştırmalı üstünlüklerin göreceli kavramlarla veya sayısal yöntemlerle ölçülmeye yönelik farklı çalışmalar bulunmaktadır.

Çalışmada ülkelerin rekabet gücü veya karşılaştırmalı üstünlüğü sayısal yöntemlerle ölçülmeye çalışılacaktır. Bu konuda ilk çalışmalar Liesner (1958) tarafından ortaya konulmuştur. Daha sonra bu çalışmalar Balassa (1965) tarafından geliştirilmiş ve literatürde Balassa İndeksi olarak bilinen indeks ortaya çıkmıştır. Balassa'ya göre ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlükleri

belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Hatta bu faktörlerin bazıları daha etkin iken bazıları da karşılaştırmalı üstünlüklerin belirlenmesinde nispeten daha zayıf kalmaktadır. Bu etkinlik ve zayıflığa bağlı olarak da bu faktörlerin ölçülmesi zorlaşmaktadır. Bu açıdan Balassa, gözlemlenebilir ya da gözlemlenmiş ticari ilişkileri temel alıp ölçülen karşılaştırmalı üstünlüğü “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ)” olarak adlandırmıştır (Altay, 2008, s.224–225). Orijinal Balassa İndeksi şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$BI_{ij} = \frac{X_{ij} / X_{wj}}{X_i / X_w}$$

Denklemden;

BI_{ij} i ülkesi için j malının AKÜ indeksini,

X_{ij} i ülkesinin j mali ihracatını,

X_{wj} j malından dünya ihracatını,

X_i i ülkesinin toplam ihracatını,

X_w toplam dünya ihracatını ifade etmektedir.

İndeks değeri birden büyük çıkarsa ($BI > 1$) söz konusu mal veya mal grubunda ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna varılmaktadır (Batra, Khan, 2005, s.4). Burada Balassa'nın üzerinde durduğu husus ticaret sonrası elde edilen verilerle indeksin hesaplanmasıdır.

Literatürde Balassa indeksine alternatif olabilecek değişik indeksler zaman içerisinde türetilmiştir. Bunların en kabul görelisi Vollrath (1991) tarafından geliştirilen indekslerdir. Ülkelerin ithalat seviyelerini de göz önüne alarak geliştirilen indeksler şunlardır: (Vollrath, 1991, s.265-279; Utkulu, 2005, s.14-17; Şimşek, Sadat, 2009, s.138-139; Çakmak, 2005, s.69-70; Eşiyok, 2007, s.16-17)

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt})$$

$$RMA_{ij} = (M_{ij} / M_{it}) / (M_{nj} / M_{nt})$$

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

$$RC_{ij} = \ln(RXA_{ij}) - \ln(RMA_{ij})$$

Denklemlerde;

RXA_{ij} j ülkesinin i malında görelî ihracat avantaj indeksini,

RMA_{ij} j ülkesinin i malında görelî ithalat avantaj indeksini,

RTA_{ij} j ülkesinin i malında görelî ticaret avantaj indeksini,

RC_{ij} j ülkesinin i malında görelî rekabet avantaj indeksini ifade etmektedir.

Aşağıda formüle edilen indeks literatürde geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılan AKÜ'yü ölçmeye yarayan bir indekstir. Çalışmada analizler bu denklem yardımıyla yapılacaktır.

$$AKÜ_{ij} = \ln \left[\frac{X_{ij}/X_{it}}{M_{ij}/M_{it}} \right]$$

Denklemden;

$AKÜ_{ij}$ j ülkesinin i mal grubunda Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük indeksini,

X_{ij} j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ihracatını,

X_{it} j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ihracatı,

M_{ij} j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ithalatı,

M_{it} j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ithalatı ifade etmektedir.

AKÜ'nün alabileceği değerlere göre karşılaştırmalı üstünlüğün veya rekabet gücünün değerlendirilmesi Tablo 7'ye göre yapılmaktadır. Buna göre, AKÜ indeksinin 0,5'den büyük çıkması halinde ülkenin söz konusu mal grubunda avantajlı konumda olduğu; indeksinin -0,5'den küçük çıkması halinde ise dezavantajlı konumda olduğu sonucuna varılmaktadır. Eğer AKÜ indeksi iki değer arasında hesaplanırsa, söz konusu ülkeler arasında söz konusu mal grubunda avantajlılık veya dezavantajlılıktan söz etmenin mümkün olmadığı yorumu yapılmaktadır.

Tablo 7: AKÜ İndeksi Yorumu

AKÜ İndeksi	İlgili Mal Grubu
$AKÜ > 0,5$	Karşılaştırmalı Üstünlük Yüksek
$0,5 > AKÜ > - 0,5$	Karşılaştırmalı Üstünlük Marjinal Sınırlar Arasındadır
$AKÜ < - 0,5$	Karşılaştırmalı Üstünlük Düşüktür

Kaynak: Şimşek, Sadat, 2009, s.138-140; Eşiyok, 2007, s.16-17; Şimşek, Seymen, Utkulu, 2007, s.4-7

B. Analiz

Çalışmanın bu bölümünde yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Türkiye'nin Suriye pazarında SITC-3 sınıflandırılması bazında sahip olduğu rekabet üstünlüğü analiz edilmiştir. Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen 2000-2009 dönemi SITC-3 sınıflandırılması 1 basamaklı ve 2 basamaklı mal grubu verileri kullanıldı. 1 basamaklı ve 2

basamaklı mal grupları bazında hesaplanmış AKÜ değerleri Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8’deki veriler incelendiğinde 0 numaralı (Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri) mal grubunda AKÜ indeksi 1,75 olarak hesaplanmıştır. Genel olarak Türkiye bu mal grubunda Suriye pazarında avantajlı konumdadır ve rekabet gücüne sahiptir. Ancak grupta 00 numaralı (Canlı hayvanlar) ve 07 numaralı (Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri) alt mal gruplarında Türkiye’nin pazarda dezavantajlı konumda olduğu ve karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı görülmektedir.

1 numaralı (İçki ve Tütün) mal grubunda AKÜ indeksi 3,76’dır. Hem bu mal grubunda hem de alt mal grubu itibarıyla Türkiye pazarda yüksek oranda rekabet gücüne sahiptir.

2 numaralı (Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler) mal grubuna ait AKÜ indeksi -1,15 olarak hesaplanmıştır. Bu mal grubunda 25 numaralı (Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt) alt grup hariç diğer alt grupların tamamında Türkiye dezavantajlı konumdadır. Suriye’nin rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. 25 numaralı alt grupta sadece Türkiye’nin ihracatı söz konusu olduğundan, Türkiye tek taraflı üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir.

3 numaralı (Mineral yakıtlar, yağlar ve alkali ürünler) mal gruplarında hesaplanmış AKÜ değeri -1,65’dir. Burada Türkiye sadece 33 numaralı (Petrol, petrolden elde edilen ürünler) alt grupta karşılaştırmalı üstünlüğe sahip değildir. Diğer alt gruplarda tek taraflı üstünlüğü bulunmaktadır.

4 numaralı (Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar) mal grubunda AKÜ indeksi 2,16’dır. Türkiye bu grupta rekabet üstünlüğüne sahiptir. Özellikle 43 numaralı (Kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar) alt grupta hesaplanmış AKÜ indeksi Türkiye’nin rekabet gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Türkiye'nin Suriye Pazarındaki AKÜ İndeksi (2000-2009 Dönemi)

Ulusal Standart Ticaret Sınıflama (SITC) Listesi	AKÜ İndeksi
0. CANLI HAYVANLAR VE GIDA MADDELERİ	1,75
00 Canlı hayvanlar	-0,83
01 Et ve et ürünleri	2,20
02 Süt, süt ürünleri ve yumurtalar	5,00
03 Balıklar ve diğer deniz ürünleri	2,58
04 Hububat, hububat ürünleri	2,43
05 Meyve ve sebzeler	0,36
06 Şeker, şeker ürünleri ve bal	2,55
07 Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri	-0,73
08 Hayvanlar için gıda maddeleri	1,72
09 Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.)	5,94
1. İÇKİ VE TÛTÛN	3,76
11 İçkiler	2,56
12 Tütün ve tütün mamulleri	5,30
2. AKARYAKIT HARİÇ YENİLMEYEN HAMMADDELER	-1,15
21 İşlenmemiş kösele, deri ve kürk	-3,14
22 Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler	-1,74
23 Ham kauçuk (tabii ve sentetik)	1,14
24 Mantar, odun ve kereste	-0,65
25 Kâğıt hamuru ve kullanılmış kâğıt	TÜ
26 Dokuma elyafı ve bunların artıkları	-1,46
27 Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler	-0,93
28 Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları	-4,47
29 Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menseli hammaddeler	-0,95
3. MINERAL YAKITLAR, YAĞLAR VE ALKALİ ÜRÜNLER	-1,65
32 Tas kömürü, kok kömürü ve biriket kömürü	TÜ
33 Petrol, petrolden elde edilen ürünler	-2,02
34 Petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar	TÜ
35 Elektrik enerjisi	TÜ
4. HAYVANSAL, BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, MUMLAR	2,16
41 Hayvansal sıvı ve katı yağlar	TÜ
42 Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları	1,55
43 Kimyasal işlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar	6,61
5. BASKA YERDE BELİRTİLMİYEN KİMYA SANAYİ VE ÜRÜNLERİ	1,80
51 Organik kimyasal ürünler	1,29
52 İnorganik kimyasal ürünler	1,88
53 Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalara, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep	2,94
54 Tıp ve eczacılık ürünleri	1,60
55 Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları	0,82
56 Mineral kimyasal gübreler (272 grubun dışındakiler)	0,40
57 İlk şekillerde plastikler, döküntü ve hurdalar	1,65
58 İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)	2,32
59 Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler	1,72
6. BASLICA SINIFLARA AYRILAN İŞLENMİŞ MALLAR	1,87
61 Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler	-1,32
62 Kauçuk ve kauçuktan eşya	4,83
63 Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç)	5,64
64 Kâğıt, karton ve kâğıt hamurundan eşya	1,09
65 Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	0,82
66 Tas, alçı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya	4,74
67 Demir ve çelik	4,36
68 Demir ihtiva etmeyen madenler	0,39
69 Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallerden eşya	3,37
7. MAKİNELER VE TASİT ARAÇLARI	3,97
71 Güç üreten makineler ve araçlar	5,40
72 Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı	3,36
73 Metal işleme makineleri	4,88
74 Diğer genel endüstri makine/çihazların aksamları	3,55
75 Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri	4,97
76 Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	4,13
77 Elektrik makineler, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	5,98
78 Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçaları	4,54
79 Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları	1,23
8. ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA	0,85
81 Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları	5,09
82 Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	3,00
83 Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya	-0,88
84 Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	0,60
85 Ayakkabılar	-1,71
87 Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	2,19
88 Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya, saatler	0,73
89 Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	0,79

Kaynak: TÜİK veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

TÜ:Tek Taraflı Üstünlük

5 numaralı (Başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve ürünleri) mal grubuna ait AKÜ indeksi 1,80'dir. 56 numaralı (Mineral kimyasal gübreler) alt grup hariç diğer alt grupların tamamında Türkiye Suriye pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir ve avantajlı konumdadır. 56 numaralı alt grupta iki ülke arasında hesaplanmış AKÜ değeri marjinal sınırlar arasında olduğunda herhangi bir rekabet üstünlüğünden söz etmek mümkün değildir.

6 numaralı (Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar) mal grubunun hesaplanmış AKÜ değeri 1,87'dir. Buna göre Türkiye bu mal grubunda da pazarda rekabet üstünlüğüne sahiptir. Ancak 61 numaralı (Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler) alt grupta Türkiye dezavantajlı konumda bulunurken, 68 numaralı (Demir ihtiva etmeyen madenler) alt grupta da iki ülke arasında herhangi bir karşılaştırmalı üstünlükten söz etmek mümkün olmamaktadır. Rekabet üstünlüğünün en fazla olduğu alt gruplar sırasıyla 63 (Mantar ve ahşap eşya), 62 (Kauçuk ve kauçuktan eşya), 66 (Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya) ve 67 (demir ve çelik) numaralı mal gruplarıdır.

7 numaralı (Makineler ve taşıt araçları) mal grubu Türkiye'nin Suriye pazarında en fazla rekabet üstünlüğünün bulunduğu mal grubudur. Hesaplanan AKÜ indeks değeri 3,97'dir. Tüm alt gruplarda Türkiye yüksek oranda avantajlı konumdadır. Özellikle 77 (Elektrik makineler, cihazları ve aletleri vb aksam ve parçaları), 71 (Güç üreten makineler ve araçlar), 75 (Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri), 73 (Metal işleme makineleri), 78 (motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosiklet, bunların aksam ve parçaları) ve 76 (Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihazlar ve araçlar) numaralı alt gruplarda Türkiye'nin rekabet üstünlüğü yüksek seviyededir.

8 numaralı (Çeşitli mamul eşya) mal grubunda AKÜ indeksi 0,85 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda bu mal grubunda da Türkiye avantajlı konumdadır. Özellikle 81 numaralı (Prefabrik yapılar, sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları) alt grupta Türkiye'nin rekabet seviyesinin daha yüksek olduğu görülmektedir. 83 numaralı (Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya) ve 85 numaralı (Ayakkabılar) alt grupta ise Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı ve dezavantajlı konumda olduğu hesaplanmış AKÜ değerlerinden anlaşılmaktadır.

Sonuçlar topluca değerlendirildiğinde Türkiye 2 numaralı mal grubu hariç diğer mal gruplarının hemen hemen tamamında Suriye'ye karşı rekabet üstünlüğü bulunduğu görülmektedir. Hayvansal ürünler ve bunların türevlerinde Suriye'nin Türkiye'ye karşı rekabet üstünlüğünün bulunduğu tablo 8'de hesaplanmış 00, 21, 61, 83 ve 85 alt gruplar ait AKÜ değerlerinden anlaşılmaktadır. 33 numaralı mal grubu ise (petrol ve petrolden elde edilen ürünler) Suriye'nin karşılaştırmalı üstünlüğünün yüksek olduğu bir başka mal grubudur.

IV. Sonuç

Türkiye 1980'lerden sonra uygulamaya koyduğu dışa açık büyüme modeli ve ihracata yönelik sanayi stratejileri doğrultusunda, bir taraftan AB ile başlattığı gümrük birliği diğer taraftan kuzeydeki komşularıyla oluşturmaya çalıştığı KEİB (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi) ve doğusundaki komşularıyla oluşturmaya çalıştığı ECO (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı) projeleriyle dış ticaret hacmini ve özellikle ihracat hacmini artırmanın yollarını aramaktadır. Her geçen gün üretiminde meydana gelen yapısal değişiklikler ihracat ve ithalat yapılarında da değişikliği beraberinde getirmiştir. 2004 yılı sonrası Türkiye'nin ihracat ve ithalat performanslarına bakıldığında bu durumu tespit etmek mümkündür.

Türkiye'nin dış ticaret hacmindeki yükseliş güneydeki komşusu Suriye ile olan ticaretinde yansımıştır. "Komşularla Sıfır Problem" politikası izleyen Türkiye, Suriye ile 2004 yılında imzaladığı ve 2007 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması doğrultusunda ticari ilişkilerini geliştirme amaçlamaktadır. Anlaşma kapsamında Suriye tarafının oniki yıllık bir süre içerisinde kademeli olarak yapacağı tarife indirimi, Türkiye'nin zaman içerisinde bu ülkeye yapacağı ihracat miktarını arttırabileceği söylenebilir.

Yapılan analizlerde iki ülke arasındaki ticaret büyük oranda hammadde ticaretine dayanmaktadır. Şöyle ki; 2000–2009 dönemi Türkiye'nin Suriye'ye yapmış olduğu ortalama ihracatın yaklaşık %75'i, ithalatın ise yaklaşık %85'i hammaddeden oluşmaktadır. SITC–3 sınıflandırılması bazında yapılan analizlerde ise Türkiye Suriye pazarında 2 numaralı (Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler) mal grubu hariç diğer mal gruplarının tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bu mal gruplarında avantajlı konumda olduğu tespit edilmiştir. 2 basamaklı alt gruplar bazında yapılan analizlerde Türkiye bazı alt gruplarda (25, 32, 34, 35, 41 numaralı alt gruplar) tek taraflı üstünlüğe sahiptir. Çok az sayıda alt grupta Türkiye'nin dezavantajlılığı söz konusudur. İkili ticarete özellikle 6 numaralı (Başlıca sınıflara ayrılmış işlenmiş mallar) ve 7 numaralı (Makineler ve taşıt araçları) mal gruplarında Suriye pazarında Türkiye'nin rekabet gücünün daha yüksek olduğu 1 basamaklı ve 2 basamaklı mal grubu bazında hesaplanmış AKÜ değerlerinden anlaşılmaktadır.

İki ülke arasında ticaret yıllar itibarıyla artarak devam etmesine rağmen ekonomilerin büyüklükleri göz önüne alındığında rakamların istenilen seviyede olduğunu söylemek oldukça zordur. Karşılıklı ticaretin arttırılması için 2007 yılında yürürlüğe giren Türkiye-Suriye Serbest Ticaret Anlaşması fiili olarak uygulamaya konulması gerekmektedir. Anlaşma gereği Türkiye tek taraflı gümrük vergilerini kaldırmasına rağmen Suriye'nin Türk menşeli sanayi ürünlerine uygulamakta olduğu gümrük vergileri ticareti olumsuz etkilemektedir. Ticareti olumsuz etkileyen bir diğer faktör ise iki ülke arasındaki gümrük formalitelerindeki farklılıklardır. Bu konuda Türk gümrükleri 2000'li yılların başında Dünya Gümrük Örgütü ve Avrupa Birliği

ile yürüttüğü çalışmalar sonucunda gümrüklerde otomasyona geçilmiş ve geliştirilen BİLGE (Bİlgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) programı sayesinde uluslararası standartlarda hizmet vermektedir. Suriye tarafında bu alanda çalışmalar başlatılmış olmasına rağmen uluslararası standartlarda olduğunu söylemek zordur.

Türkiye'nin işlenmiş deri ürünlerinde dezavantajlı konumda olması incelenmesi gereken bir konudur. Hayvancılığın Suriye'de daha gelişmiş olduğu düşünülse de, işlenmiş deri ürünlerinin bu konumda olduğunu söylemek doğru değildir. Suriye menşeli işlenmiş deri ürünlerinin daha ucuz oluşu mu, yoksa daha kaliteli oluşu mu buna neden olduğu araştırılmalıdır. Ayrıca sadece dericilik alanında değil de diğer hayvancılık alanlarında da iki ülke arasında dış ticaret hacminin artırılması hedeflenmelidir. Sınır ticaret merkezlerinin bu sektörde etkisi dikkate alınmalıdır. Türkiye tarafında faaliyet gösteren bu merkezlerin Suriye tarafında da etkin faaliyete geçirilmesi yolunda ciddi adımlar atılmalıdır.

Suriye, petrol ve petrol ürünleri açısından Türkiye için önemli artan bir ülke konumundadır. Bu alanda Suriye'nin uluslararası alanda olmasa da Türkiye'ye karşı rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. İki ülke arasında son yıllarda bu alanda yapılan görüşmeler neticesinde petrol ve doğal gaz alanında işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması hedeflenmektedir. Türkiye, Suriye petrol ve doğal gaz sahalarında keşif, üretim ve işletme faaliyetlerini artırması iki ülke arasındaki dış ticaret hacmini olumlu etkilemesi beklenmektedir.

Kaynaklar

- Akal Mustafa, (2008), "Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim", s.271-296, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2).
- Altay, H., (2008), "Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği (15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi: 1995-2007", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, ss.215-239,
- Balassa, B., (1965), Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage, p.99-123, The Manchester School, Number:33.
- Batra, A., Khan, Z., (2005), "Revealed Comparative Advantage: An Analysis for India and China", Indian Council for Research on International Economic Relations, *Working Paper No. 168*, p.1-85.
- Çakmak A.Ö., (2005), "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama", *Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış*, Cilt:5, Sayı:1-2, s.65-76.
- DEİK, Suriye Ülke Bülteni, Şubat 2010
- DTM, Suriye Arap Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2008

- DTM, www.dtm.gov.tr, E.T:06.10.2010
- Eşiyok, B. Ali, (2007), "Türkiye Ekonomisinin Rekabet Gücündeki Gelişmeler ve Faktör Kullanım Yoğunluklarına Göre Dış Ticaretin Yapısı", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, Cilt:44, Sayı 514, s.16-17.
- ITC, http://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx (E.T. 05.10.2010)
- Liesner, H.H., (1958), "The European Common Market and British Industry", *Economic Journal*, Number:68, p.302-316.
- Seyidoğlu, Halil, (2002), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3.Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul. s.577.
- Şimşek, N., Sadat, S.A., (2009), "ECO Pazarında Türkiye:1997-2005 Dönemi Rekabet Gücü Analizi", *Sosyoekonomi, Hacettepe Üniversitesi Yayını*, s.138-140.
- Şimşek, N., Seymen, D., Utkulu, U., (2007), "Turkey's Competitiveness in the EU Market: A Comparison of Different Trade Measures", *European Trade Group, 9th Annual Conference, Athens University of Economics and Business*, p.4-7.
- TÜİK, (2008), *Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-2*, TÜİK Matbaası, Ankara, s.22.
- TÜİK, www.tuik.gov.tr
- Türkiye Cumhuriyeti İle Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması (2007).
- UNSD, (2007), Statistics Division, Future Revision of the Classification by Broad Economic Categories (BEC), New York.
- UTKULU, Utku, (2005), *Türkiye'nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Vollrath, T.L., (1991), "A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage", *Weltwirtschaftliches Archiv*, 130, p.265-279.